

Roślinność wzgórza Kajasówki i zagadnienia jej ochrony

Rezerwat „Kajasówka” utworzony został w celu ochrony szczególnie wartościowego ze względów geologicznych wzgórze zrębowego o tej samej nazwie. Obecnie projektuje się zwiększenie powierzchni rezerwatu i zabezpieczenie przed eksploatacją całej środkowej i wschodniej części wzgórza.

Wzgórze Kajasówki obok walorów geologicznych, morfologicznych i krajobrazowych posiada bardzo bogatą roślinność kserotermiczną oraz wapieniolubną (ryc. 1), co znacznie podnosi walory przyrodnicze istniejącego tu aktualnie rezerwatu. Najbardziej wartościowe zbiorowiska roślinne znajdują się jednak w południowo-zachodniej części grzbietu wzgórza nie objętej granicami rezerwatu. Projektowane rozszerzenie rezerwatu¹ jest więc uzasadnione także ze względów botanicznych.

Wapienny zrąb Kajasówki posiada zróżnicowaną szatę roślinną. Stoki i podnóża wzgórza od strony północnej zajmują lasy. Są to grądy *Tilio-Carpinetum* (z dużym udziałem sztucznie wprowadzonej sosny) porastające wyższe, miejscami skaliste części stoków o płytkiej glebie rędzinnej. Niższe partie stoków i zasłane piaszczystymi utworami podnóża wzniesienia, porastają bory mieszane *Pino-Quercetum* i bory sosnowe *Vaccinio myrtilli-Pinetum*. Grzbiet wzniesienia oraz jego stoki południowe zajmują prawie w całości kserotermiczne murawy i zarośla. Jedynie miejscami na silnie wylugowanym podłożu trafiają się niewielkie płyty wrzosowisk i ubogich pastwisk mietlicowych.

Najbogatsze murawy kserotermiczne należące do zespołu *Origano-Brachypodietum* rozwijają się na skalistych zboczach w południowo-zachodniej i środkowej części wzgórza (ryc. na wkładce kredowej). Murawy te są wypasane, co chroni je w znacznym stopniu przed zarastaniem krzewami i drzewami. Skład gatunkowy muraw jest bardzo urozmaicony (ryc. na wkładce kredowej). Na powierzchni 200 m² notowano tu prze-

¹ — por. artykuł Z. Alexandrowicz.



Ryc. 1. Teren rezerwatu ścisłego we wschodniej części wzgórza Kajasówki. Wskutek zaprzestania wypasu zbocza opanowane zostały przez gęste zarośla krzewów; niewielkie powierzchnie roślinności murawowej zachowały się tylko w sąsiedztwie stromych ścianek skalnych. — The strict nature reserve in the east-facing part of the Kajasówka hill. When grazing stopped, the slopes became mastered by thickets. Small patches of grassland vegetation have been preserved only in the vicinity of steep rocky walls. Fot. S. Michalik

ciętnie ok. 70 do 85 gatunków roślin naczyniowych. Procentowy udział poszczególnych gatunków w darni jest dość wyrównany. Najliczniej rośnie cieciorka pstra *Coronilla varia*, ciemiężyk biało kwiatowy *Vincetoxicum officinale*, poziomka twardawa *Fragaria viridis*, czyściec prosty *Stachys recta*, przytulia pospolita *Galium mollugo* var. *erectum*, krwiściąg mniejszy *Sanquisorba minor*, kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum* i chaber nadreński *Centaurea rhenana*. Z bardziej interesujących roślin kserotermicznych warto wymienić: turzycę Michela *Carex michelii*, mniszek drobny *Taraxacum laevigatum*, koniżynę dwukłosową *Trifolium alpestre*, krwawnik pannoński *Achillea pannonica*, macierzankę austriacką *Thymus austriacus* i przetacznik pagórkowy *Veronica teucrium*.



Murawy zarastające krzewami w środkowej, słabo przepasanej części wzgórza —
Grasslands with shrubs encroaching in the central, less intensively grazed part of
the hill. Fot. S. Michalik



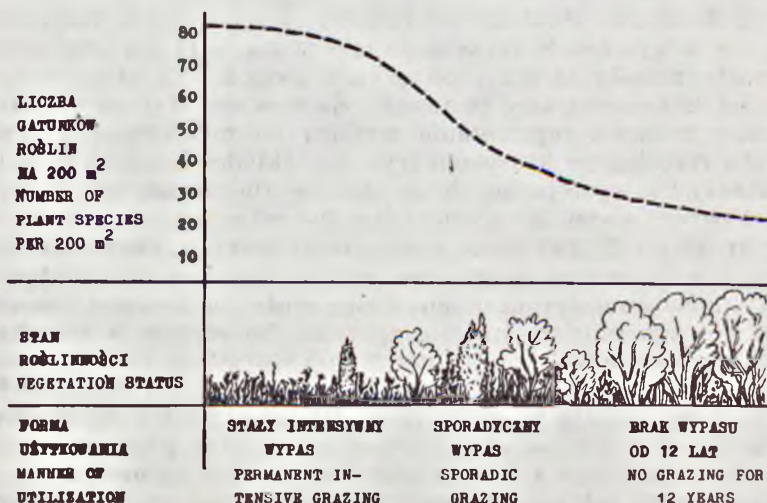
Wielogatunkowa murawa kserotermiczna *Origano-Brachypodietum*. — Multispecific xerophilous grassland of the *Origano-Brachypodietum* association. Fot. S. Michalik

Południowe stoki we wschodniej części wzgórza Kajasówki leżące w granicach aktualnego rezerwatu, zajmują przeważnie zwarte zarośla tarniny, ostreżyn i głogów. Na stokach tych przed kilkunastu laty panowały zbiorowiska murawowe. Jednakże wskutek zaprzestania wypasu po zatwierdzeniu rezerwatu zarosły one krzewami (ryc. na wkładce kredowej). Skład gatunkowy występujących tu obecnie zbiorowisk zaroślowych jest bardzo ubogi. Na powierzchni 200 m² notuje się przeciętnie tylko 20 do 30 gatunków roślin naczyniowych. Dominuje zdecydowanie tarnina, względnie jeżyny, bardziej interesujących gatunków kserotermicznych, które rosły tu dawniej, obecnie prawie zupełnie się już nie spotyka. Na stromych ściankach skalnych zachowały się jeszcze, wśród rozrastających się zarośli, niewielkie powierzchnie suchych muraw zespołu *Koelerio-Festucetum*. Panują w nich trawy (*Phleum boehmeri*, *Koeleria gracilis*, *Festuca sulcata*, *Festuca ovina*, *Poa pratensis* subsp. *angustifolia* i in.) z dużym udziałem innych gatunków kserotermicznych, jak np.: chaber driakiewnik i nadreński *Centaurea scabiosa* i *C. rhenana*, dąbrówka kosmata *Ajuga genevensis*, pięciornik piaskowy *Potentilla arenaria* i in.

Większe ścianki wapienne na stokach wzgórza Kajasówki porastają fragmentarycznie wykształcone murawy naskalne z kostrzewą bladą *Festuca pallens* i rojnikiem pospolitym *Sempervivum soboliferum*.

Zbiorowiska kserotermiczne, bardzo charakterystyczne dla Wyżyny Krakowskiej (S z a f e r 1972), chronione są obecnie na tym terenie w kilku rezerwach i w Ojcowskim Parku Narodowym. Są to jednak przeważnie obiekty małe, tak że ogólna powierzchnia zbiorowisk kserotermicznych objęta ochroną jest na Wyżynie Krakowskiej znikoma (ok. 30—35 ha); jej zwiększenie jest bardzo celowe.

Roślinność kserotermiczna na obszarach naszego kraju to z nielicznymi wyjątkami zbiorowiska wtórne, które wykształciły się na siedliskach poleśnych wskutek wielowiekowej gospodarki pasterskiej i kośnej (M e d w e c k a - K o r n a ś 1966, M e d w e c k a - K o r n a ś, K o r n a ś 1972). Tym niemniej składają się one głównie z rodzimych gatunków i należą do zbiorowisk najbogatszych florystycznie oraz odznaczających się wyjątkowo dużą różnorodnością ekologiczną. W ich składzie spotykamy także wiele bardzo rzadkich oraz interesujących przedstawicieli naszej flory i fauny. Tworzenie rezerwatów kserotermicznych jest jedną z najbardziej ekonomicznych form ochrony flory i fauny, gdyż pozwala zabezpieczyć egzystencję bardzo dużej liczby gatunków na niewielkiej powierzchni. Zbio-



Ryc. 2. Zarastanie muraw kserotermicznych na wzgórzu Kajasówki wskutek recesji wypasu oraz zmniejszanie się liczby gatunków roślin naczyniowych na jednostce powierzchni. — The xerophilous grasslands on Kajasówka hill become overgrown with shrubs in consequence of the cessation of grazing; the number of vascular plant species per unit of area decreases

rowiska kserotermiczne, w przeciwieństwie do roślinności podmokłych łąk, torfowisk czy nawet lasów, są także mało wrażliwe na oddziaływanie szkodliwych czynników zewnętrznych. Ich ochrona może więc dawać doskonale rezultaty nawet w bardzo małych powierzchniowo rezerwach położonych w obszarach silnie zagospodarowanych. Murawowe zbiorowiska kserotermiczne w rezerwach wymagają jednak stałego użytkowania kośno-pastwiskowego (Michalik 1972). Ochrona rezerwatowa winna w tym przypadku sprowadzać się do zabezpieczenia roślinności kserotermicznej przed zalesianiem, zaorywaniem i niszczeniem w wyniku eksploatacji surowców skalnych, dopuszczając normalne (częściowo kontrolowane) użytkowanie rolnicze.

W okresie minionych kilkunastu lat roślinność kserotermiczna rezerwatu „Kajasówka” uległa silnej degradacji wskutek zarastania krzewami (ryc. 2). Podobnie jak i w innych rezerwach kserotermicznych należy tu zmienić dotychczasową ochronę ścisłą na ochronę częściową. Wskazana jest intensyfi-

kacja wypasu i koszenia w środkowej i wschodniej części wzgórza. Na terenie istniejącego rezerwatu należy także usunąć częściowo krzewy, zwłaszcza w otoczeniu wychodni skalnych oraz w miejscach wymagających odsłonięcia ze względów geologicznych i krajobrazowych.

SUMMARY

The vegetation of the Kajasówka hill and the problem of its protection

The limestone hill of Kajasówka, part of which is included in a geological reserve, supports a rich and interesting xero- and calciphilous vegetation (figs. 1, 2, 3, 4 and 5). As grazing was stopped in that part of the hill which several years ago was proclaimed a strict nature reserve, the abundant grassland communities became overgrown with dense shrubs, and the vegetation underwent degradation and impoverishment (fig. 6). Xerophilous grasslands growing in Poland belong to the richest in species but mostly secondary plant communities which develop in destroyed sylvan sites. To preserve xerophilous grasslands in nature reserves it is necessary to manage them by continuous mowing and grazing, which counteracts the degradation and overgrowing of their communities.

WAŻNIEJSZE PIŚMIENNICTWO

Medwecka-Kornaś A. 1960 *Poland's steppe vegetation and its conservation*. State Council for Conservation of Nature, 6. Kraków.

Medwecka-Kornaś A., Kornaś J. 1972 *Zespoły stepów i suchych muraw*. Szata roślinna Polski t. 1: 352—366.

Michalik S. 1972 *Synantropizacja szaty roślinnej na terenach chronionych w świetle nowych poglądów na rezerwatową ochronę przyrody*. Wszechświat 7/8: 181—186.

Szafer W. 1972 *Szata roślinna Polski niżowej*. Szata roślinna Polski, t. 2: 17—188.